

človek se le vpraša, kako mu bo na zdrav način zadostil, kako ga zdravo uravnal. Cilj zakona sega danes preko tega seksualnega okvira, to je tovarištvo, skupna življenjska borba. Baza zakona se je premaknila. Zakon ni več gospodarsko zavarovanje niti za ženo niti za otroke.

Garancijo za telesno in duhovno varstvo slehrnega otroka mora prevzeti slej ko prej družba, ker ne sme biti odvisna otrokova vzgoja od slučaja. Mož kakor tudi žena pa sta oba dolžna, s svojim *delom* v korist družbe doprinesiti svoj delež k osiguranju življenja svojega in slehrnega otroka.

„Vigred“ je glasilo katoliškega ženskega gibanja; organizirala je ženo na tej podlagi. Ali pa bo ta okvir mogel ženi nuditi, kar sodobno življenje zahteva od nje? Alternativa: ali materinstvo ali poklic — sama negativno odgovarja na to vprašanje. Rešitev vprašanja, ki ga sicer imenujemo žensko, ki je pa občečloveško, bo prinesla šele ona formula-cija, ki bo ženi nudila popoln razmah njenih sil, ki bo omogočala, v preizkušnji dela biti osebnost in mati hkrati. Rešitev teh vprašanj bo prineslo življenje samo. — Na tem mestu moramo priznati resno voljo, na podlagi katoliških predstav in misli urediti življenje, ali bolje, odstraniti največje nedostatke.

(Konec prihodnjič.)

OBZORNIK

OPOMIN SLOVENSKEMU NARODU

(Govorjeno na ožjem sestanku zastopnikov slovenskega razumništva.)

„Mi Slovenci ne potrebujemo umetnosti.“ Te mračne besede je izrekel ugledni ljubljanski gospod, občinski svetnik, podžupan itd., notar dr. Gogola, ob času, ko so se mladi slovenski umetniki, prevzeti od hrepenjenja in navdušenja, pravkar pripravljali na svojo veliko misijo v domovini, ko so vežbali svojo pamet in zbirali svoje moči, da dajo narodu, kar je njegovemu duhu prav tako potrebno kot je telesu kruh. Kajti narod brez umetnosti je kakor studenec brez vode, je kakor drevo brez soka in brez sadu, kakor roža brez cvetja in brez semena. Jalovo je njegovo življenje, življenje brez življenja, v napoto vsemu živemu. In kadar pride njegova ura, se zruši v večnost in ničesar ne ostane po njem.

„Zdaj podpiramo enega muzkontarja na dunajskem konzervatoriju in enega kmeta iz Sorice, ki se uči v Gradcu malarije.“ (Grohar je dobival letno 100 glđ. podpore od deželnega odbora.) „To je za nas Kranjce zadosti.“ Tako je govoril rodoljub, deželni odbornik in referent za prosveto in umetnost gospod Murnik takrat, ko so že mnogi zaslutili, da je le v duševnem delu naše življenje in naša bodočnost, ter da je umetnost najsilnejša moč majhnega naroda, ki mu je ne more in mu je noče pokončati noben drug sovražnik kot le lastna neumnost.

Nekoč, ko mi je bilo zelo hudo in so me davili dolgovi in skrbi za obstoj umetniškega paviljona, edinega zavetišča oblikovne umetnosti, in nisem mogel

ne naprej ne nazaj, je šla moja žena k ljubljanskemu županu dr. I. Tavčarju, da mu potoži svoje gorje in ga prosi za pomoč. Pomoči ni našla. Pač pa ji je dal dr. Tavčar takle nasvet: „Saj sem že povedal Jakopiču, da je bil neumen, ker se je vrnil v svojo domovino. Mar bi ostal tam, kjer je bil. Naj pa gre zopet nazaj v München.“ Tako je govoril župan kulturnega središča Slovencev. — Umetnost je luč, ki sveti narodom na potu iz mračnega labirinta človeških zablod v božji dan. Umetnost je tolažba blodnim dušam. Umetnost je milost božja. Nam Slovincem pa je sojeno, da se plazimo po temi, megli in kalnih mlakužah vse svoje žive dni.

Ko je umiral I. Grohar, izmučen od pomanjkanja in spoznanja, in je prišla vest (po meni) na ušesa dr. J. Kreka, je ta v svetem ogorčenju v navzočnosti mnogih deželnih odbornikov in poslancev vzkliknil: „Nikdar več se ne sme zgoditi, da bi moral slovenski umetnik od bede umreti.“ Dr. Krek je imel dober namen in vse je kazalo, da se kmalu začne obračati na bolje. Pa od misli do dejanja je včasih dolga pot. Pridejo zapreke in neprilike. Čas beži. Ogenj ugasne in volja opeša. Prišla je vojna. Dr. Krek je umrl, in njegove besede so umrle.

Zdaj kopljejo grobarji velik grob, ki bo pogoltnil ne le vso slovensko umetnost, ampak vso našo kulturo sploh — če se hitro ne spametujemo in ne zganemo. Razmere postajajo od dne do dne mizernejše. Kdor le more, hiti rešiti svoje življenje v kako službo ali službico. Le malo jih je še „svobodnih“. Svobodnih? V boju za košček bednega življenja zapravljajo dan na dan svoje najboljše moči, svoje zdravje, svojo pamet in svojo čast. Ponižani in zasmehovani živé od razpoloženja in milosti onih — iz bratovščine zlatega teleta, ki so jim živi umetniki narodna nadloga, zvezdeklatici in berači. Nihče se ne zmeni za njih usodo. In če bi se pripetila temu ali onemu kaka nesreča, če bi se ga lotila bolezen, tedaj je izgubljen. Vržen bo iz stanovanja, ker ne more ničesar več zaslužiti, da bi ga plačal. Upniki, advokati in sodnija ga bodo slekli do nagega in mu bodo brez usmiljenja in za škandalozne cene prodali in raznesli vse njegovo imetje, ker se ne more braniti, ker so ga zapustile moči. Gledati bo moral, kako umira njegova družina od lakote, ker ji ne more dati kruha, ker je izmozgan do smrti. Poginil bo bedno, zapuščen od vseh, kakor divja zver. Taka je resnica. Tako je življenje svobodnega slovenskega umetnika. — Mi Slovenci pa smo kulturni narod. Kajne? Saj imamo pri vsaki priliki na jeziku to hinavsko laž!

Oni, ki spoštujejo umetnost — koliko jih je? — so reveži, ki si sami sebi ne znajo pomagati. Oni drugi pa, ki imajo vsega več kot zadosti, ki žive v razkošju, in so v stanu, če se jim zljubi, zapraviti kar na lepem tisočake in tisočake za razne prismojene zabave, za požerušstvo, pijančevanje in kurbanje, oni pravijo, da je kriza, da „nema para“. Bahavo razkošna Ljubljana, središče slovenske kulture: „nema para“. Revež: „nema para“, milijonar: „nema para“. Narod skoraj ne pozna svojih umetnikov, odtujili so se mu, ker so ga drugi v zakup vzeli, ki ga pitajo z mikavnejšim blagom, zato, da bi ga ... itd.

In vendar je umetnost duša naroda, je njegova pravica — pa tudi njegova dolžnost. Vsak gospodar plača svojega hlapca za storjeno delo (zato, da si ga ohrani), podjetnik plača svoje uslužbence, država svoje uradnike in jim zagamči še strpljivo starost s pokojnino. Kako, da bi morali prav samo tisti, ki so buditelji naroda, ki so mu oznanjevalci resnice, lepote in življenja, kako, da bi se morali prav ti klatiti po svoji domovini kakor lačni psi? Naj narod

skrbi zanje, za svoje zveste delavce, zanje, ki trpinčijo svoje telo in svojo dušo za njegovo čast in slavo, naj jim dá vsaj skromen košček življenja, da bodo v stanu izpolnjevati svoje težke dolžnosti, ki jih jim je naložila usoda.

Zato smo prišli danes skupaj, da se malo pogovorimo, da si izprašamo vest in da doženemo, kje je resnica. Ali imajo oni prav, ki pravijo „nam Slovencem je umetnost nepotrebna“, ali imajo prav tisti, ki vedo, da je umetnost najgloblji in najresničnejši izraz človeškega življenja in da je narod brez umetnosti le spaka naroda, prazno klasje brez zrna.

Če imajo prav ti zadnji, potem si potrkajmo na prsi in delajmo pokoro, pojdimo vase. Odločimo se in začnimo izpolnjevati svoje dolžnosti, vsak svoje, umetniki svoje, narod svoje.

Če pa je umetnost le nepotrebno razkošje, zapravljanje, plod bolne domišljije, potem, potem se zdramimo in streznimo. Razdečajmo vse, kar je kdaj ustvaril slovenski duh. Pokončajmo spomine preteklosti. Požgimo biblioteke, muzeje, narodno galerijo, požgimo Prešerna, Cankarja in dela vseh onih, ki so odpirali svojo dušo narodu v čast in v korist. Odločimo se! Začnimo, da izbrisemo hinavščino iz svojih src in laž iz svojih ust. Kajti boljša je bridka resnica kakor hinavska laž.

Dovolite, da ponovim nekaj zaključnih stavkov iz svojega predavanja, ki sem ga imel spomladi v Mariboru in nato v Ljubljani: „Mi slovenski umetniki se borimo že skoraj pol stoletja za slovensko umetnost. Ali bi ne bil že čas, da vstopi tudi narod v ta boj? Ali morda mi nismo mi, ali smo le lastne spake? Ne! Mi nečemo biti spake. Saj imamo v sebi vse duševne lastnosti v nič manjši meri kot jih imajo drugi veliki narodi.

Mi nismo beraški narod. Kaj še. — Saj imamo tudi gmotnih sredstev več kot dovolj. Kajti narod, ki izda letno samo za alkohol pol milijarde dinarjev in še mnogo, mnogo več za druge nepotrebne potrebščine — tak narod ni beraški narod. Njemu je lahkota spraviti skup malenkost nekoliko milijonov — za umetnost.

Če smo torej mi mi, potem je nas vseh dolžnost, da se pobrigamo za svoje zadeve, vsak po svoje. Treba je le napraviti malo reda v svojih možganih in iztrebiti iz sebe nekaj sitnih lastnosti, ki so nam v napoto.

Zberite se, pastirji naroda, župani, šefi, upravni svetniki, kasirji, tajniki, in se pogovorite! Kar hitro začnite, dokler je še čas, ker ure beže in lučka le še slabotno brli.“ Govoril sem te besede tudi v radio, da so bile slišne daleč po deželi, pa pastirji naroda so jih preslišali. Oni imajo pač druga prevažna opravila. Zato smo se danes zbrali, da govorimo skupaj glasneje in učinkoviteje, kot je bilo to meni samcu mogoče, da bo šel naš glas po vsej deželi in bo dosegel tudi tiste, ki sicer slišijo, pa si maše ušesa, ker imajo preusmiljena srca in težko prenašajo pesem mizerije.

In še zato smo se zbrali, da premišljujemo in se posvetujemo, kaj nam je storiti, kako ven iz te zatohlosti na sveži zrak, kako iz smrtnega objema v življenja razgibanost.

Poslušajte! Stvar je jasna in enostavna: Od mecenov slovenska umetnost ne more živeti, ker jih ni, jih ni bilo in jih ne bo. Duh svobodnih gospodov je bil v teh starih bogataših. Vedeli so, kaj je umetnost in kakšno moč ima v človeškem življenju, vedeli so pa tudi, kaj so umetniki za umetnost. Mi pa smo bili večni sužnji od najvišjih do najnižjih.

In naša umetnost? Rodila se je kar tako sama iz sebe. Nikogar ni bilo pri njenem porodu, kot le sami umetniki. In rasla je kakor divja roža na pusti ruševini. V beraštvu in ponižanju je rasla in životarila desetletja.

Časi so se spremenili. Nov red se oblikuje. Misli se prebujajo, se gnetejo in se križajo. Življenje beži, kakor bi ga podil vrag. Mi pa smo ostali, kakor smo bili, zaradi zakona vztrajnosti.

Stremljenje naših bogatašev in denarnežev je obrnjeno v bolj „praktične“ smeri, za umetnost ni ljubezni v njih srcih in ni denarja v njih žepih.

V beraštvu in ponižanju stoka slovenska umetnost. Narodna galerija že zbira in kupuje še zadnje ostanke starin, tudi take, ki nimajo s slovensko umetnostjo prav ničesar opraviti, ter prenavlja zanje svoje prostore — zavoljo „ohranitve dokazov“. Kaj vendar jo je zdaj prešinilo, da je vzela še usmiljenje v svoj program? Pa ne da bi se hotela malo ponorčevati iz živih? Narodna galerija objavlja apele na slovensko javnost: „Pomagajte našim umetnikom, pomagajte jim, dajte jim naročila itd.“ V paviljonu pa, ki je bil nekoč svetišče slovenske umetnosti, pusti, da se odpira javnosti nekak — recimo, hram za onečaščanje umetnosti. Kaj se spogledujete? Dà, dà — Narodna galerija, naša Narodna galerija, društvo za zbiranje in ohranitev najpomembnejših umetnin slovenskih umetnikov.

V beraštvu in v ponižanju se pogreza in umira slovenska umetnost.

Naša javnost gleda to sramoto, molči in se ne zgane. In oni, ki so bili postavljeni ali so se postavili za pastirje naroda, gledajo, molče in se ne zganejo.

Zato smo zdajle skupaj, da se posvetujemo, kaj nam je storiti.

Mi Slovenci nismo prav tako napak ljudje. Narod, iz katerega se je rodilo toliko znamenitih mož, umetnikov in znanstvenikov, med njimi takih, ki bi bili v veselje vsakemu drugemu narodu, ni zadnji med zadnjimi. Lahko bi bil še celo imeniten in častivreden, če bi ne bilo v njem nekaj narobe. Nadarjen je ta narod, priden, delaven, vztrajen in potrpežljiv. Z delom svojih rok in svojega razuma vzdržuje gospodarska podjetja, banke, posojilnice, zavarovalnice, dobrodelne in nedobrodelne zavode, prosvetne in manj prosvetne družbe, od njegove šparljivosti žive razna industrijska podjetja, zabavišča, kino in druge komedije, naš narod redi kaj mastno domače in tuje špekulante, plačuje pošteno svoje davke in še nameček in ne vpraša: zakaj? Pa si vendar prihrani — zdaj pa malo bolj potihem, da nas ne slišijo kaki grabeži in mu vzamejo še tisto, kar bom zdajle povedal — pa si prihrani še nekaj milijard za svoje razkošje. Pameten narod to! Tem večja sramota zanj, ki se spominja svojih umetnikov šele tedaj, ko so jih že črvi pojedli, jih časti in jim postavlja spomenike, da se za žive ne briga in jih pusti bedno poginiti.

Kdo je temu kriv? Ali mar kmet ali njegovi hlapci in dekle, ali so morda delavci zakrivali to nesrečo? Ne, mi, smetana naroda, od tuje učenosti in laži napitani škrici smo temu krivi, tisti, ki mu z zvijačo pamet mešajo, da bi ga laglje skubili, in oni drugi, ki vse vedo, ki znajo z besedo kozolce preobračati in po rokah hoditi, pa ničesar ne store. Ti so krivi.

Zato zatulimo: mea culpa — in recimo: Preljubi naš narod, ti pridno obdeluješ svojo zemljo, da bogato rodi. S svojo pametjo se prizadevaš izboljšati in olepšati si življenje. Z marljivostjo, vztrajnostjo in potrpežljivostjo vzdržuješ domača in tuja podjetja, rediš kaj mastno domačo in tujo gospodo,

plačuješ pošteno svoje davke z namečkom in si še toliko in toliko prihraniš za svoje razkošje — daj svojim umetnikom, kar jim gre. Odščipni si majčken košček, prav majčken, od svojega razkošja — no, recimo eno stotinko od svoje pijače, ali — da govorim nazorneje: komaj en milimeter od polnega kozarca vina, pomisli — komaj en milimeter od polnega kozarca — za umetnost, sebi v čast in slavo. Tako nekako govorimo. Ne bo napak. Ampak, kako zdaj zadevo v tek spraviti in jo izpeljati?

Jaz mislim, da povabimo na prihodnji sestanek vse župane naše dežele, od bogate in zapravljive Ljubljane do najskromnejše naše občine in jim stvar preprosto razložimo. Potem naj se pa oni lepo doma pogovore s svojimi občani in naj jim rečejo: Taka in taka je zadeva. Toliko zapijemo, toliko bomo dali, samo nekoliko kapljic za dobro stvar, samim sebi v čast in v radost. Zato nam bodo umetniki vedrili um in dušo, razkazovali nam bodo svoja najboljša dela, da spoznamo v njih same sebe in razberemo iz njih resnico in lepoto življenja. Ni zlodej, da bi tega ne razumeli, saj vendar niso kake prismode, saj so brihtni ljudje. Le mi, le mi smo ubogi cagavci.

Govoril sem že z nekaterimi o tej stvari. Humoristi so se mi smejali. Oni drugi pa, ki jim je stvar resnejša, so rekli: Hm, ja, ja, bi že bilo, ampak stvar je vendar le malo težka.

Jaz pa pravim: Lahka ali težka, kar mora biti, mora biti, edino prava in pravična, edino mogoča rešitev je to, drugega izhoda ni. Zdramimo se! Odločimo se!

Če smo še za kaj, če smo mi mi, če smo vredna bitja božje modrosti, potem podžgimo svojo voljo z ognjem vere ter začnimo.

Če pa smo le pajaci, zanikrni cagavci in jokave šleve, no — potem utihnimo, sklonimo svoje glave in čakajmo vdano, da nas usoda premelje in prekuha.

Opravil sem svojo dolžnost, morda zadnjo. Zdaj govorite vi drugi in se pošteno in hitro dogovorite, ker ura se že izteka. Jaz pa grem domov „Spomine“ pisat in pestovat svoje skrbi. Lahko noč! *Rihard Jakopič.*

NAŠA GENERACIJA IN NAŠ ČAS

Pred dvema mesecema sem v dnevniku objavil članek „Generacija pred zaprtimi vrati“, ki je v javnosti sprožil nekaj odveč komentarjev. Članek je bil prav za prav samo prvi del predavanja, ki sem ga tedaj pripravljal in ki sem ga zaključil z naslednjimi odstavki. Podajam jih tu, da bo podoba celotna in da bo račun bolj preprost. — L. M.

Čas, v katerem smo, menda v resnici nima primere v zgodovini. Vse je stisnjeno in ugnjeno, vsa vrata na svetu so zaprta, vse človekove sile so uklenjene, vsi tokovi sveta so zajeti v jezove. Ni bilo še menda tako težkega položaja pod nebom, v katerega bi se človek lahko rodil, kakor je položaj teh naših dni. Pod gospodarskimi, socialnimi, političnimi in miselnimi pezami je brezposelnost postala skoraj še edini način človekovega življenja. Položaj mladine pa je v tem uklenjenem svetu težji kakor položaj kogarkoli. Človek ima v družbi prav toliko veljave, kolikor družbi lahko daje plodnega, produktivnega dela. Tudi človekova cena je v stvarnem življenju kakor cena